

CLASICI AI LITERATURII UNIVERSALE

D.H. LAWRENCE

Fii și îndrăgostiți

Traducere din limba engleză de LIDIA GRĂDINARU
Prefață de DAN GRIGORESCU

CORINT

PREFAȚĂ

Comentatorii operei lui D.H. Lawrence sunt surprinși de răspunsul dat de scriitor la începutul anului 1930 (cu câteva săptămâni înaintea morții) întrebării unui ziarist francez care voia să afle părerea scriitorului despre începuturile sale literare. „Adevăratul meu debut e romanul *Fii și îndrăgostiții*”¹. Or, se știe că până la apariția acestui roman, în 1913, Lawrence mai publicase două volume — *Păunul alb*, în 1911, și *Delincventul*, în anul următor. Și, în afara acestor cărți de proză, în numărul din noiembrie 1909 al reputatei *The English Review*, i-au fost tipărite câteva poeme, la recomandarea lui *Ford Madox Ford*, una dintre personalitățile proeminente ale ziaristicii literare ale Angliei acelei vremi.

Mai mult decât atât, *Păunul alb* — care era cu adevărat prima lui carte — nu trecuse neobservată de critică și, cum avea să-și amintească soția sa, el „a constatat că, la 26 de ani, devenise un scriitor despre care se vorbea, nu numai pe coridoarele redacțiilor de reviste, ci și în cluburile studențești”². Dar romanul din 1911 conținea multe dovezi ale unei naivități pe care Lawrence nu se va sfii s-o numească „simptomul grav al lipsei de maturitate scriitoricească”³. Argumentul cel mai convingător al scriitorului era că nu socotise necesar să se pregătească pentru elaborarea unui roman și să scrie, înainte de a aborda o asemenea construcție complicată, câteva povestiri de mai mică întindere. *Păunul alb* (de fapt, și *Delincventul*, dar acesta nu va stârni interesul criticii și, în exegezele consacrate operei laurenciene, i se vor rezerva, de obicei, doar câteva rânduri), își dezvăluie slăbiciunile, mai ales dacă e comparat cu scrierile sale ce aveau să urmeze.

¹ Cf. E. Nehls, *D.H. Lawrence, A Composite Biography*, Madison Wis, 1960, III, p. 286.

² Frieda Lawrence, *Memoirs and Correspondence*, edited by E.W. Tedlock, Norwich, 1961, p. 196.

³ M. Freeman, *D.H. Lawrence, A Basic Study of His Ideas*, Gainesville, Fla., 1955, p. 87.

Din această perspectivă, *Fii și îndrăgostiții* este, fără îndoială, primul roman pe care Lawrence l-a construit cu o cunoaștere temeinică a arhitecturii narative. Elementul autobiografic — pe care încercase să îl pună în valoare încă din *Păunul alb* — e folosit aici cu o mai evidentă preocupare pentru integrarea lui într-o textură cu aparență obiectivă: „nici un cititor nu e interesat de ce mi s-a întâmplat mie sau de reflecțiile rudelor și prietenilor mei, decât dacă pot să-l conving că poate trăi și el aceleași întâmplări”⁴, va nota el pe marginea unei pagini a manuscrisului cărții sale din 1911. Cu toate acestea, mulți comentatori s-au simțit îndemnați să discute *Păunul alb* ca pe o proiecție autobiografică; pleda pentru această interpretare și faptul că sunt narate la persoana întâi, și că eroul central, Cyril Beardsall, poartă același nume de familie ca și mama scriitorului. Și au mai fost identificate și alte modele — cunoscute din copilărie sau din adolescență — ale unor personaje...

În *Fii și îndrăgostiții*, elementul autobiografic este, desigur, pus mai limpede în lumină: familia Morel e familie Lawrence — e drept, puțin deghizată —, iar tragedia trăită de eroii romanului seamănă cu viața adevărată, așa cum era trăită în sumbra casă de pe strada atât de elocvent numită „a Iadului”. Gertrude Coppard e, fără îndoială, Lydia Beardsall, mama romancierului; ea devenise învățătoare, încercând astfel să se salveze din atmosfera de acasă, unde tatăl ei, aspru și intolerant, avea pretenția să fie un adevărat despot căruia toți cei din jur să-i dea ascultare fără să murmure. E fascinată de tânărul miner Walter Morel (fără dubii, Arthur John Lawrence, tatăl scriitorului), a cărui fire fermecătoare și putere de a se bucura de darurile pământului contrastează dramatic cu purtările puritanului domn Coppard. În general, romanele lui D.H. Lawrence (și nu numai cele de început, când lipsa unui exercițiu riguros controlat ar putea fi o explicație) sunt scrise cu o evidentă lipsă de preocupare față de amănuntele arhitecturii narative. Uneori, construcția — în sensul convențional al termenului — pare a nu-l interesa aproape deloc. Dar istoricii literaturii engleze sunt, aproape în unanimitate, de acord că, din acest punct de vedere, *Fii și îndrăgostiții* reprezintă o remarcabilă excepție⁵. Și e foarte adevărat că se poate observa mai clar decât în oricare alt roman laurencian, cum se comunică aici impresia unei acțiuni unitare⁶ — fapt pe deplin explicabil,

⁴ Cf. H.T. Moore, *The Intelligent Heart*, New York, 1960, p. 115.

⁵ Vezi J.I.M. Stewart, *Eight Modern Writers*, New York, 1963, p. 492.

⁶ Vezi Alice Tardieu, *Le voyage du personnage de Lawrence*, Paris, 2003, p. 36-38.

în primul rând, pentru că autorul lui îl construia într-un moment când viața lui se încheia unitară, perioadă ce constituie însăși materia narativă a cărții.

Tema centrală a cărții este, de fapt, imposibilitatea eroului, Paul Morel, de a o iubi pe Miriam, pe când ea e pregătită să-i dăruiască dragostea ei; el, însă, nu se poate elibera de tiranicele sentimente de pietate filială, de milă și, într-o măsură deloc neînsemnată, de teamă, care îl țin legat de Gertrude. Pentru o vreme, crede că și-a găsit salvarea în violentul erotism carnal al relației cu Clara Dawes. Din mărturiile lui Lawrence se știe, că Jessie a continuat să-l asiste în scrierea romanului până în momentul fugii lui în Germania, împreună cu viitoarea lui soție, Frieda von Richthoffen (fiica unui latifundiar german). Versiunea finală a fost scrisă sub privirea critică a Friedei — care citise câte ceva despre psihiatrie, astfel încât a putut să-i explice soțului ei misterele complexului lui Oedip și, în consecință, să-i lămurească și unele stranii impulsuri „care îi răscoliseră propria conștiință în anii când se aflase sub dominația despotică a mamei sale”⁷. În felul acesta, criticii și teoreticienii literari au trebuit să cadă de acord, privind cartea lui Lawrence proiectată pe fundalul autobiografic, că ea reprezintă „un efort cathartic întreprins cu un curaj, cu o iuțeală și cu o siguranță întru totul uimitoare”⁸. Experiența recentă, dureroasă și întunecată a lui Lawrence e descoperită și înfățișată cu o forță și cu o luciditate pe care el nu avea să le egaleze niciodată.

Fii și îndrăgostiți e definit de unii comentatori ca un roman a cărui principală însușire e forța de evocare a consecințelor tragice ale industrializării Angliei la sfârșitul secolului al XIX-lea. „Familia Morel e, fără îndoială, tipică pentru un întreg strat al societății engleze într-o vreme când, în ciuda unei incontestabile prosperității economice, neîndurătoarea presiune a dezvoltării industriale crea un proletariat care se cufunda, fără speranță, într-o existență sordidă”⁹. E adevărat, la Eastwood (satul unde, în tinerețe, Lawrence a fost câțeva vreme învățător) se mai văd, în carte, unele colțuri de peisaj peste care nu au căzut încă praful de cărbune și funinginea; dar pe ulițele ce șerpuiau cândva de-a lungul pârâului, printre pășuni, s-au ivit locuințele triste

⁷ J.I.M. Stewart, *op. cit.*, p. 493.

⁸ *Idem.*

⁹ William York Tindall, *Forms in Modern British Literature, 1880-1940*, ed. a III-a, New York, 1996 (prima ediție, 1947), p. 90.

ale oamenilor care coboară zilnic în adâncul minei. Relațiile de familie se degradează, inevitabil: Walter Morel își pierde treptat puterea de a se mai gândi la altceva decât la ceea ce poate obține imediat de la viață și devine un sărman scandalagiu, refugiat în bucuriile alcoolului, o brută privită cu dispreț de toți cei din familie.

Soția lui e cea care luptă să salveze familia de la naufragiu. E o faptură energetică, a cărei educație îi îngăduie să înțeleagă tot ce se întâmplă în jurul ei. Luptă și cu Walter, încercând — într-o înfruntare tragică, de o violență înspăimântătoare — să-i transmită unei naturi vulgare, călăuzite doar de instincte, un sens moral, s-o învețe pietatea religioasă. Rezultatul e o ură reciprocă ireductibilă. Mama se întoarce spre copiii ei, cu ambiția de a le asigura un viitor pe care, cu puterea ei limitată de înțelegere, îl crede potrivit pentru ei. Unul dintre fii, William, cade victimă acestei încrâncenări a mamei: își croiește, cu greu, drum, ajunge mărunț funcționar la Londra, dar se îndrăgostește de o fată cu pretenții de „lume bună” care nu își ascunde disprețul față de familia lui. Efortul și dureroasele dezamăgiri îlucid pe acest adolescent fragil.

Până aici, *Fii și îndrăgostiți* ar putea fi considerat — așa cum a și fost¹⁰ — „un roman social”, mai ales dacă se acceptă ideea că elementul principal al construcției e fundalul, sumbrul oraș de mineri, și că tragedia familiei Morel e tipică pentru existența multor familii din orașele industriale.

Subiectul cărții nu e, însă, acest fundal social. Atmosfera sufocantă din orașelul miner și din familia Morel nu sunt descrise *pentru sine*: lumea aceasta meschină, lipsită de orizont, e mediul în care crește și se maturizează Paul, personajul central al romanului. *Fii și îndrăgostiți* e povestea vieții lui Lawrence până în momentul când izbutește să evadeze din legăturile primejdioase cu care îl țineau prizonier și orașul, și familia. Și, în primul rând, din cele ce îl înrobeau mamei sale care, ținea cu înadinsul să-l ajute să urce treptele sociale până în clasa burgheză. Toți copiii ei fuseseră educați în spiritul unui dispreț nemărginit față de tot ce e „de rând”, al grijii de a se purta și de a vorbi altfel decât cei „de rând”, de a se bucura de obiectele mărunte — de pildă, de un serviciu de ceai care e altfel decât lucrurile din casele celor „de rând”, visul de a trăi într-o casă frumoasă și de a avea slujnică.

Dragostea posesivă și distructivă a doamnei Morel e cu atât mai înspăimântătoare cu cât e manifestarea maladivă a unei ființe în

¹⁰ M. Freeman, *op. cit.*, p. 133.

general raționale și cumpănite. Pentru Paul, prezența fiicei de fermier, Miriam Leivers, pare a fi un reper pe drumul spre salvare; o făptură care trăiește cu intensitate mistică fiecare clipă a vieții și care îl cheamă spre un soi de cult religios al naturii. În plan intelectual, el îi e superior; dar, în același timp, în ființa lui e ceva care îl unește, aproape fără să vrea, cu aspirațiile ei. Când se află lângă ea, misticismul lui latent izbucnește la suprafață.

„Maturizându-se, Paul rămâne — ca și creatorul său, Lawrence — intens conștient de flacăra din adâncul lui, luminoasa flacăra a vieții, arzând mereu, «Dumnezeu știe cum, venind nu se știe de unde»”¹¹. Dar nivelul la care se întâlnesc cu adevărat Paul și Miriam e cel la care dragostea lor nu se poate împlini: e nivelul purității desăvârșite, al absolutului, al sentimentelor ce transcend omenescul. Și pe care Lawrence însuși le va trăi întreaga viață cu o surprinzătoare candoare copilărească.

Toate acestea sunt episoade ale vieții trăite de Lawrence pe Stradela Iadului din Eastwood. *Păunul alb* le povestise pe un ton mai puțin direct, romantic, care amintește totuși de „antisentimentalismul” romanelor lui Meredith, foarte populare în epocă. *Fii și îndrăgostiți* e, în schimb, un roman realist, primul care a stârnit reacția criticii tradiționaliste și a prilejuit atacul acesteia împotriva unei literaturi acuzate de „zolisism”¹². Dar cititorii l-au primit cu un interes enorm; „un scriitor cu o fire mai slabă ar fi hotărât să rămână la această formulă care îi adusesse un asemenea succes și doar să introducă unele mici variații ale formulelor stilistice; un scriitor de statura lui Lawrence, însă, caută întotdeauna drumuri încă nestrăbătute care să-l conducă spre o prezentare convingătoare a maturizării experienței sale”¹³.

Primul rod al acestei concepții mature a fost, fără îndoială, romanul *Fii și îndrăgostiți*.

Dan Grigorescu

¹¹ J.I.M. Stewart, *op. cit.* p. 495.

¹² Vezi Louis Cazamian, în E. Legouis, L. Cazamian, R. Las Verguas, *A History of English Literature*, Londra, 1971, p. 1361.

¹³ George Sampson, *The Concise Cambridge History of English Literature*, Cambridge, 1970, p. 873.

TABEL CRONOLOGIC

- 1885, 11 sept.:** David Herbert Lawrence se naște în Eastwood, Nottinghamshire, al patrulea copil al unui miner.
- 1891–1908:** Învăță la Școala primară Beauvale, apoi la liceul din Nottingham (cu bursă), pentru ca, după un an în care lucrează ca funcționar într-o fabrică, să se pregătească pentru a deveni profesor, la University College, Nottingham (1906–1908).
- 1908–1911:** Învățător la Davidson Road School, în Croydon.
- 1909:** Publică primele poezii în *English Review*.
- 1911, ian.:** Publică primul roman, *Păunul alb*.
- 1912, mai:** Fuge în Germania cu Frieda Weekley, soția unui profesor din Nottingham. Apare romanul *The Trespasser*.
- 1913:** Apare *Fii și îndrăgostiți*.
- 1914:** Se căsătorește cu Frieda. Apare volumul de povestiri *The Prussian Officer*.
- 1915, sept.:** Apare *Curcubeul*, care este imediat interzis. Lawrence și Frieda, cu o situație materială precară, petrec restul perioadei războiului în Cornwall, unde sunt hărțuiți de autoritățile militare, apoi la Londra, în Berkshire și Derbyshire. La sfârșitul războiului pleacă în Italia, la Capri.
- 1920:** Publică *Femei îndrăgostite* la New York, și *The Lost Girl*.
- 1921:** Vizitează Sardinia și scrie *Marea și Sardinia*.

- 1922:** Pleacă în Ceylon și Australia, apoi în New Mexico. Publică *Fantasia of the Unconscious*, o colecție de povestiri, *England, My England*, și romanul *Aaron's Rod*.
- 1923:** Sunt publicate cele mai importante povestiri: *The Ladybird*, *The Fox* și *The Captain's Doll*; apoi *Studies in Classic American Literature*, romanul *Kangaroo* și volumul de poezii *Birds, Beasts and Flowers*.
- 1924:** După un timp petrecut în Anglia, Franța și Germania, pleacă în New Mexico și Mexic. Moare tatăl său, John Arthur Lawrence.
- 1925:** În martie se îmbolnăvește grav de febră tifoidă și pneumonie. Este diagnosticat cu tuberculoză. Locuiește în Italia.
- 1926:** Publică romanul *Șarpele cu pene*. Ultima vizită în Anglia.
- 1927:** Vizitează siturile etrusce și scrie *Sketches of Etruscan Places*, publicat în 1932. Apare *Mornings in Mexico*.
- 1928:** Apare volumul de povestiri *The Woman Who Rode Away and Other Stories*. La Florența este publicat *Amantul Doamnei Chatterley* (textul integral va fi interzis în Marea Britanie până în 1960). Apare *Collected Poems*. Lawrence locuiește în Elveția și apoi în Franța.
- 1929:** Scrie *Nettles* (1930), *Apocalypse* (1931) și *Last Poems* (1932).
- 1930, 2 martie:** Moare la Vence, în Alpii Maritimi francezi.

PARTEA ÎNTÂI

I

PRIMII ANI DE VIAȚĂ CONJUGALĂ A SOȚILOR MOREL

DUPĂ „STRĂDUȚA IADULUI” AU URMAT „FUNDENII”. Străduța Iadului era o îngrămădeală de căsuțe strâmbе, acoperite cu stuf, care se înălțau pe malul gârlei din Greenhill Lane. Acolo trăiau cărbunarii care munceau la micile puțuri cu scripeți de peste două câmpuri. Gârla curgea pe sub anini, abia murdărită de aceste mine mici, al căror cărbune era tras la suprafață de măgari care se învârteau anevoie în jurul unui scripete. Și în tot ținutul erau astfel de puțuri, dintre care unele erau exploatate din vremea lui Carol al II-lea, puținii cărbunari și măgarii scormonind prin pământ ca furnicile, și împestrițând lanurile de porumb și luncile cu mușuroaie ciudate și mici petice negre. Iar căsuțele acestor mineri, răspândite ici și colo perechi sau mai multe laolaltă, împreună cu ciudatele ferme și case ale ciorăparilor, răzlețite prin regiune, alcătuiau satul Bestwood.

Apoi, cu vreo șazeci de ani în urmă, s-a petrecut subit o schimbare. Puțurile cu scripeți au fost înghiontite la o parte de minele mari ale capitaliștilor. S-au descoperit bazinele de fier și cărbune din Nottinghamshire și Derbyshire. A apărut Carston, Waite & Co. În mijlocul nemaipomenitei agitații, lordul Palmerston a inaugurat în mod oficial prima mină a companiei, în Spinney Park, la marginea pădurii Sherwood.

Cam tot atunci vestita Străduță a iadului, care în timp dobândise o reputație rea, a fost arsă din temelii, și s-a înlăturat multă mizerie.

Carston, Waite & Co. a descoperit că a dat lovitura, astfel că de-a lungul văilor pâraielor din Selby și Nuttal s-au săpat alte mine, până când, în scurtă vreme, lucrau șase puțuri. Din Nuttal, cocoțat pe dealul de piatră de nisip, printre păduri, pornea calea ferată, care trecea pe lângă schitul părăginit al cartusienilor de pe lângă Fântâna lui Robin Hood până jos în Spinney Park, iar apoi până la Minton, o mină mare, săpată printre lanurile de porumb; de la Minton, străbătea pământurile fermelor din vale până la Bunker's Hill, unde se bifurca și o lua spre nord până la Beggarlee și Selby, care domină Crich-ul și dealurile din Derbyshire: șase mine ca niște stâlpi negri înfipti în ținutul rural, legate printr-o buclă de lanț frumos, calea ferată.

Pentru a găzdui regimentele de mineri, Carston, Waite & Co. a construit pătratele, niște patrule mari de locuințe așezate pe coasta dealului din Bestwood, iar apoi, în valea pârauului, pe locul Străduței iadului, a ridicat Fundenii.

Fundenii constau din șase blocuri de locuințe de mineri, două șiruri a câte trei blocuri, ca punctele de pe piesa de domino zero-șase, și douăsprezece locuințe într-un bloc. Acest șir dublu de blocuri se afla la poalele coastei destul de abrupte din Bestwood, și se uita afară de la ferestrele mansardelor, cel puțin, la urcușul domol al văii spre Selby.

Casele ca atare erau trainice și foarte decente. Plimbându-te în jurul lor, vedeai grădinile din față cu primule și ochii-șoricelului la umbra părții de jos a blocului și garofițe și năsturei în partea însorită de sus; vedeai ferestrele îngrijite din față, micile verande, micile garduri de lemn câinesc și lucarnele de la mansardă. Dar asta era afară; asta era priveliștea ce dădea spre salonașele nelocuite ale nevestelor cărbunarilor. Camera de locuit, bucătăria, era în partea din spate a casei, dând, în spațiul dintre blocuri, spre o grădină cu tufe pitice și, ceva mai încolo, spre cenușare. Iar între șirurile de blocuri și lungile șiruri de cenușare se întindea aleea pe care copiii se jucau, nevestele

bârfeau și bărbații fumau. Așadar, adevăratele condiții de trai din Fundeni, care era atât de bine construit și arăta atât de frumos, erau absolut dezgustătoare din cauză că oamenii trebuiau să trăiască în bucătărie, iar bucătăriile dădeau spre acea alee scârboasă cu cenușare.

Când a coborât din Bestwood, doamna Morel nu era dornică să se mute în Fundeni, care avea deja doisprezece ani și era în declin. Însă era cel mai bun lucru pe care îl putea face. Mai mult, avea o locuință în capătul unui bloc, la etaj, având astfel un singur vecin, iar în partea cealaltă o fâșie de grădină în plus. Și, locuind într-un capăt de bloc, se bucura de un fel de rang aristocratic printre celelalte femei din casele de la mijloc, pentru că chiria ei era de cinci șilingi și șase pence în loc de cinci șilingi pe săptămână. Însă această superioritate nu era o mare consolare pentru doamna Morel.

Avea treizeci și unu de ani, și era măritată de opt ani. Femeie destul de micuță, cu o siluetă delicată dar cu o ținută hotărâtă, manifestase o oarecare rezervă la primul contact cu femeile din Fundeni. Venise în vale în iulie, iar în septembrie aștepta al treilea copil.

Bărbatul ei era miner. Erau de doar trei săptămâni în noua lor casă, când a început praznicul, sau bâlciul anual. Ea știa că Morel avea să facă în mod sigur o sărbătoare din asta. El plecă de acasă devreme, luni dimineață, ziua iarmarocului. Cei doi copii erau foarte emoționați. William, un băiat de șapte ani, o zbughi imediat după micul dejun să dea târcoale locului unde era bâlciul, lăsând-o pe Annie, care avea numai cinci ani, să scâncească toată dimineața că vrea să meargă și ea. Doamna Morel avea treabă. Abia dacă își cunoștea vecinele, și nu știa pe nimeni căreia să-i încredințeze fetița, așa că îi promise că o duce la bâlci după masa de prânz.

William apărui la douăsprezece și jumătate. Era un copil andru foarte vioi, blond, pistruiat, cu o tentă de danez sau norvegian.

— Îmi dai să mănânc, mamă? strigă el, năvălind în odaie cu șapca pe cap. Fin' că începe la unu jumătate, așa zice omul de acolo.

— Ai să mănânci îndată ce o să fie gata mâncarea, răspuse mama.

— Nu-i gata? strigă el, uitându-se lung la ea cu ochii albaștri, plini de indignare. Atunci, mă lipsesc.

— Ba n-ai să faci una ca asta. O să fie gata în cinci minute. E numai douăsprezece și jumătate.

— O să începă! protestă băiatul, pe jumătate plângând, pe jumătate strigând.

— N-ai să mori dacă începe, spuse mama. Și-apoi, e numai douăsprezece și jumătate, așa că mai ai o oră întregă.

Băiatul începu să pună masa în grabă, și cei trei se așezară îndată. Erau la budinca cu marmeladă când băiatul sări de pe scaun și rămase absolut nemișcat. La o oarecare depărtare se auzeau primul scrâșnet slab al unui carusel și țipătul unei goarne. Fața îi tremură, și se uită la mamă-sa.

— Ți-am zis eu! spuse el, alergând la bufet să-și ia șapca.

— Ia-ți budinca în mână... nu-i decât unu și cinci, așa că te-ai înșelat... nu ți-ai luat cei doi penny, strigă mama dintr-o suflare.

Băiatul se întoarse foarte dezamăgit după cei doi penny, apoi plecă fără o vorbă.

— Vreau să merg și eu, vreau să merg și eu, spuse Annie, începând să plângă.

— Ai să mergi și tu, pacoste mică, miorlăită și smiorcăită, spuse mama.

Mai târziu, după-amiază, urcă greoi dealul cu copila, pe sub gardul viu, înalt. Fânul era adunat de pe câmp, iar vitele pășteau miriștea. Era cald și liniște.

Doamnei Morel nu-i plăcu bâlciul. Erau două rânduri de călușei, unul învârtit de un motor cu aburi, altul tras de un ponei, trei flașnete râșneau de zor, și se auzeau pocnete ciudate de pistoale, scârțâit înspăimântător de cârâitoare din nucleu de cocos, răcnetele bărbatului travestit, țipetele femeii cu cinescopul. Mama își zări fiul în fața barăcii cu leul Wallace, uitându-se vrăjit la pozele acestui leu renumit care ucisese un negru și schilodise pe viața doi albi. Îl lăsă în pace, și se duse să-i ia lui

Annie o vată de zahăr. Îndată băiatul apăru în fața ei, emoționat la culme.

— Nu mi-ai spus că vii și tu... nu-i așa că sunt o grămadă de lucruri?... leul ăla a omorât trei oameni... mi-am cheltuit banii... și ia uite!

Scoase din buzunar două suporturi de ou, cu trandafiri roz pe ele.

— Le am de la taraba aia unde trebuie să arunci niște bile de marmură în niște găuri. Le-am câștigat din două încercări... un penny încercarea... și ia uite, sunt cu trandafiri. Eu le-am vrut pe astea.

Mama știa că le voise pentru ea.

— Îmm! spuse ea, încântată. Sunt chiar drăguțe.

— Le duci tu, fiindcă mi-e frică să nu le sparg?

Acum că venise și ea, băiatul era din cale-afară de emoționat, o conducea prin bâlci, îi arăta tot. Apoi, la cinescop, ea îi explică pozele, înfiripând o poveste scurtă pe care el o ascultă ca vrăjit. Nu-i venea să mai plece de lângă ea. Stătea tot timpul lipit de ea, umflându-se în pene și mândrindu-se cu ea ca un băiețel. Căci nici o altă femeie nu arăta atât de doamnă ca ea, cu pălărioara neagră și mantia ei. Ea le zâmbea femeilor pe care le cunoștea, iar când obosi îi spuse fiului său:

— Ei bine, vii acum, sau mai târziu?

— Pleci deja? strigă el, cu fața plină de reproș.

— Deja? E trecut de patru, sunt sigură.

— De ce pleci așa de repede? se lamentă băiatul.

— Nu e nevoie să vii, dacă nu vrei, spuse ea.

Și se îndepărtă agale cu fetița, în timp ce fiul rămase uitându-se după ea, cu inima sfâșiată că o lăsa să plece, și totuși neîndurându-se să părăsească bâlciul. În timp ce traversa terenul deschis din fața cârciumii „Moon and Stars”, ea auzi strigăte de bărbați și simți mirosul berii, și grăbi puțin pasul, gândindu-se că probabil bărbatul ei era înăuntru.

Pe la șase și jumătate fiul veni acasă, obosit acum, cam palid și oarecum necăjit. Era amărât, deși nu o știa, că o lăsase să plece singură. De când plecase ea, nu-i mai plăcuse bâlciul.

— Tata a venit? întrebă el.

— Nu, răspunse mama.

— Ajută la servit la „Moon and Stars”. L-am văzut pe fereastră, prin chestia aia de tablă neagră cu găuri; avea mânecile suflecate.

— Ha! exclamă scurt mama. N-are un ban. Și-o să fie mulțumit dacă își primește plata, fie că-i dau sau nu mai mult.

Când lumina scăzu și doamna Morel nu mai văzu să coasă, se ridică și se duse la ușă. Pretutindeni era agitație, neastâmpărul sărbătorii care, în cele din urmă, o molipsi. Ieși în grădina laterală. Femeile veneau acasă de la bălci, copiii strângeau în brațe un miel alb cu picioare verzi, sau un căluț de lemn. Când și când, trecea împleticit câte un bărbat, aproape plesnind de cât băuse. La răstimpuri, venea cu familia, liniștit, câte un soț bun. Dar de obicei, femeile și copiii erau singuri. Mamele care nu se depărtau de casă bârfeau pe la colțurile aleii, cu brațele adunate sub șorțurile albe, în timp ce se lăsa înserarea.

Doamna Morel era singură, dar era obișnuită. Fiul și fetița ei dormeau sus, așa că se părea că în spatele ei era căminul ei stabil și trainic. Dar era necăjită din pricina copilului ce avea să vină. Lumea părea un loc îngrozitor, în care pentru ea nu avea să se mai întâmple nimic, cel puțin până creștea William. Dar pentru ea, până creșteau copiii, nimic decât această suferință îngrozitoare. Și copiii! Nu și-l putea permite pe acest al treilea. Nu-l voia. Tatăl servea bere într-o cârciumă, îmbătându-se turtă. Îl disprețuia, și era legată de el. Acest copil ce avea să vină era peste puterile ei. Dacă n-ar fi fost William și Annie, i-ar fi fost silă de toate, de lupta cu sărăcia și urâțenia și meschinăria.

Se duse în grădina din față, simțindu-se prea grea ca să iasă în alee, dar neputând să rămână în casă. Căldura o sufoca. Și, privind înainte, perspectiva vieții ei o făcea să se simtă ca îngropată de vie.

Grădina din față era un pătrat mic împrejmuit de un gard de lemn câinesc. Rămase acolo, încercând să se aline cu parfumul florilor și seara frumoasă, care se stingea. Peste drum de portița ei era pârleazul, care dădea în poteca ce urca dealul pe sub gardul viu, înalt, prin strălucirea arzătoare a pășunilor cosite.

Cerul zvâcnea de lumină. Strălucirea se stinse iute pe câmp; pământul și tufișurile se înnegurau. Pe măsură ce se întuneca, pe vârful dealului apărea o lumină orbitoare roșiatică și, din acea lumină, agitația scăzută a bălciului.

Când și când, prin albia de întuneric formată de poteca de sub tufișuri, bărbații veneau acasă împleticindu-se. Un tânăr veni de-a berbeleacul pe porțiunea abruptă cu care se sfârșea dealul și intră cu o bufnitură în pârleaz. Doamna Morel se cutremură. Tânărul se adună de jos, înjurând spurcat, destul de jalnic, de parcă credea că pârleazul voise să-l rănească.

Ea intră în casă, întrebându-se dacă lucrurile aveau să se schimbe vreodată. Începea de acum să-și dea seama că nu. Vremea când fusese fată i se părea atât de departe, încât se întreba dacă femeia care mergea greoi în grădina din spate și fata care alerga atât de ușoară pe digul de la Sheerness cu zece ani înainte, erau una și aceeași persoană.

„Ce legătură am eu cu toate astea?” se întrebă ea. „Chiar cu copilul pe care îl voi avea? S-ar părea că de *mine* nu se ține seama.”

Uneori viața pune stăpânire pe tine, îți cară trupul cu ea, îți împlinește destinul, și totuși nu e reală, ci te lasă ca și cum ar fi trecut neatentă peste tine.

„Aștept”, își spuse doamna Morel, „aștept, și ce aștept eu poate că nu o să vină niciodată.”

Apoi deretică în bucătărie, aprinse lampa, ațâță focul, duse rufele de spălat a doua zi și le puse la înmuiat. După care se așeză să coasă. Ore în șir, acul ei fulgeră regulat prin pânză. Din când în când ofta, mișcându-se ca să nu întepenească. Și tot timpul se gândea cum să scoată mai mult din ce avea, de dragul copiilor.

Bărbatul ei veni la unsprezece și jumătate. Deasupra mustății negre, obrații lui erau foarte roșii și foarte lucioși. Dădea ușor din cap. Era încântat de sine.

— Oh! Oh, mândro, m-ai așteptat? L-am ajutat pe Anthony, și ce crezi că mi-a dat? Numa' o amărâtă de juma' de coroană, și ăștia-s toți banii...

— S-o fi gândit că ai recuperat restul în bere, spuse ea scurt.

— Da' n-am băut... n-am băut. Crede-mă, azi am băut foarte puțin, doar un strop. Glasul îi deveni duios. Uite, ți-am cumpărat o turtă dulce, și, pentru copii, o nucă de cocos. Puse pe masă turta dulce și nuca de cocos, un obiect păros. Naa, n-ai spune tu mulțumesc nici în ruptu' capului, așa-i?

Drept compromis, ea luă nuca de cocos și o scutură să vadă dacă are lapte.

— E bună, poți să pui rămășag cu viața pă asta. Am luat-o de la Bill Hodgkisson. „Bill”, îi zic, „nu-ți trebuie ție trei nuci, nu-i așa? Nu-mi dai mie una pentru flăcăul și fetișcana mea?” „Îți dau, flăcăule”, zice el; „ia-o pe care vrei.” Așa că am luat una și i-am mulțumit. N-am vrut s-o scutur sub ochii lui, dar el îmi zice: „Mai bine ai grijă să fie una bună, Walt.” Așa că, vezi, am știut că e. Băiat de treabă, Bill Hodgkisson, băiat de treabă!

— Omul renunță la orice cât e beat, și amândoi erați beți, spuse doamna Morel.

— Hei, gură spurcată, cine-i beat, aș vrea să știi? spuse Morel. Era nemaipomenit de încântat de sine, pentru că ajutase la servit la „Luna și Stelele”. Continuă să sporovăiască. Doamna Morel, foarte obosită și sătulă de trâncăneala lui, se duse la culcare cât putu de repede, în timp ce scormonea focul cu vâtraiul.

Doamna Morel se trăgea dintr-o familie veche și bună de orășeni, independenți renumiți, care luptaseră alături de colonelul Hutchinson, și care rămăseseră neînfricați congregaționiști. Bunicul ei dăduse faliment pe piața dantelei într-o vreme în care foarte mulți fabricanți de dantelă din Nottingham se ruinaseră. Tatăl ei, George Coppard, era mecanic — un bărbat solid, chipeș și semeț, mândru de pielea lui albă și de ochii albaștri, dar și mai mândru de integritatea sa. Gertrude semăna cu mama sa la statură, dar firea mândră și încăpățânată o avea de la neamul Coppard.

George Coppard era foarte necăjit de sărăcia lui. Ajunse maistru al mecanicilor din docurile din Sheerness. Doamna Morel — Gertrude — era cea de a doua fiică. Semăna cu mama ei, pe care o iubea cel mai mult, dar avea ochii albaștri, limpezi

și sfidători, ai celor din neamul Coppard, și fruntea lor înaltă. Ținea minte că detestase purtarea poruncitoare a tatălui său față de blânda ei mamă, veselă și bună la suflet. Ținea minte cum alerga pe digul din Sheerness și găsea barca. Ținea minte că atunci când fusese la docuri o mângâiaseră și o măguliseră toți bărbații, căci era o copilă gîngășă și tare mîndră. O ținea minte pe nostima institutoare, bătrână, a cărei mână dreaptă devenise, și pe care o ajutase cu mare plăcere la școala particulară. Și încă mai avea Biblia pe care i-o dăduse John Field. La nouăsprezece ani, obișnuia să se ducă acasă de la capelă cu John Field. El era fiul unui negustor înstărit, făcuse colegiul la Londra, și urma să se dedice afacerilor.

Ea putea să-și amintească oricând, în amănunțime, o după-amiază de duminică de septembrie, când stătuseră sub vița de vie din spatele casei tatălui ei. Soarele se furișa printre frunzele viței de vie și desena umbrele frumoase, ca o eșarfă de dantelă care cădea pe ea și pe el. Unele frunze erau de un galben curat, ca niște flori galbene, plate.

— Nu te mișca! strigase el. Părul tău... nu știu cu ce seamănă acum! E la fel de strălucitor ca aurul și arama, la fel de roșu ca arama arsă și, în lumina soarelui, are șuvițe aurii. Și se mai zice că e șaten! Mama ta spune că e de culoarea șoarecelui.

Ea îi întâlnise ochii strălucitori, dar fața ei senină abia dacă arătase orgoliul care se trezise în ea.

— Dar spui că nu-ți plac afacerile, reluă ea șirul conversației.

— Nu! Le urăsc! strigă el cu aprindere.

— Și ai vrea să intri în rândurile clerului, continuă ea, aproape implorându-l.

— Aș vrea. Mi-ar plăcea tare mult, dacă aș fi convins că pot deveni un predicator de primă mână.

— Atunci de ce nu... de ce nu intri? În glasul ei răsună sfida-rea. Dacă aș fi bărbat, nimic nu m-ar opri!

Ea își ținea capul drept. În fața ei, el era tare timid.

— Dar tata e foarte încăpățânat. Are de gând să mă bage în afaceri, și sunt sigur că o va face.

— Dar ești *bărbat*! exclamă ea.

— Să fii bărbat nu e totul, răspunse el, încruntându-se neajutorat și încurcat.

Acum, în timp ce își vedea de treabă în Fundeni, cu ceva experiență în privința a ceea ce înseamnă să fii bărbat, știa că asta nu e totul.

La douăzeci de ani, din cauza sănătății, plecase din Sheerness. Tatăl ei se retrăsese acasă la Nottingham. Tatăl lui John Field se ruinase; fiul plecase la Norwood, ca învățător. Nu a mai auzit nimic despre el până când, doi ani mai târziu, s-a hotărât să se intereseze. Se însurase cu proprietărea sa lui, o femeie de patruzeci de ani, văduvă cu avere.

Și totuși doamna Morel păstră Biblia de la John Field. Acum nu mai credea că el ar fi putut să fie... Mă rog, înțelegea destul de bine ce ar fi putut, sau n-ar fi putut să fie el. Așa că păstră Biblia de la el și îi păstră intactă amintirea în inima ei, pentru ea. Până în ziua morții, timp de treizeci și cinci de ani, nu a vorbit despre el.

La douăzeci și trei de ani, la o petrecere de Crăciun, a cunoscut un tânăr din Erewash Valley. Morel avea atunci douăzeci și șapte de ani. Era bine făcut, drept și foarte elegant. Avea părul negru, ondulat și lucios, și o barbă deasă și neagră, ce nu fusese niciodată rasă. Era roșu în obraji, iar gura roșie și umedă se făcea remarcată pentru că el râdea foarte des și cu poftă. Avea acel lucru rar — un râs frumos, răsunător. Gertrude Coppard îl urmărise fascinată. Era atât de plin de culoare și însuflețire, glasul lui luneca atât de ușor într-un comic grotesc, era atât de prevenitor și prietenos cu toată lumea! Tatăl ei avea mult umor, dar umorul lui era satiric. Al acestui bărbat era altfel: moale, neintelektual, cald, un fel de zbenigială.

Ea era invers. Avea o minte curioasă și receptivă, și o amuza și îi plăcea mult să-i asculte pe alții. Se pricepea să-i facă pe oameni să vorbească. Adora ideile și era considerată foarte intelectuală. Ce îi plăcea ei cel mai mult era o dispută pe tema religiei, a filosofiei sau a politicii cu un om educat. Dar nu se bucura des de asta, așa că îi pune mereu pe oameni să-i povestească despre ei, împlinindu-și astfel plăcerea.